

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО МУЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Сидоренко Т. Д.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглядаються види музично-педагогічної діяльності, які сприяють формуванню у школярів пізнавального інтересу до музичних занять.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, пізнавальна діяльність, музичні вміння.

Анотация. Сидоренко Т. Д. Проблема формирования у школьников познавательного интереса к музыкальным занятиям. В статье рассматриваются виды музыкально-педагогической деятельности, которые способствуют формированию у школьников познавательного интереса к музыкальным занятиям.

Ключевые слова: познавательный интерес, познавательная деятельность, музыкальные умения.

Annotation. Sydorenko T. The problems of formation for schoolchildren the cognitive interest to music lessons. The article deals with the types of pedagogical skills and habits which help the future teachers to form for schoolchildren the cognitive interest to music lessons.

Key words: cognitive interests, cognitive activities, musical skills.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття виробляється нова уява про професіонала. Він розглядається як цілісний суб'єкт, активний, вільний, відповідальний у проектуванні, здійсненні та творчому перевтіленні особистої діяльності. Саме тому на часі – підвищення вимог до якості підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах, реалізація яких потребує професійно-педагогічного супроводу та підтримки.

Змінюються концептуальні підходи до функціонування освітянської системи в Україні. На перший план виступає принцип гуманізації та демократизації навчально-виховного процесу, який сприятиме створенню в освітянських закладах інтеркультурного простору, комфортних умов для всіх учасників навчально-виховного процесу, виховання молододі генерації демократичної України на основі вищих духовних цінностей.

Актуальність статті обумовлена соціально-психологічною та психолого-педагогічною важливістю проблеми, її практичною значимістю для вищої музично-педагогічної освіти. Більшість наших учителів, що виводилося працюють у школах, гімназіях, ліцеях та інших типах

загальноосвітніх навчальних закладів, а також студентів вищої педагогічної школи прагнуть постійно вдосконалювати свої духовні й професійні якості, оволодівати інноваційними технологіями, майстерністю навчально-виховної роботи.

Актуальність дослідження розглядається автором з двох позицій. Перша позиція – це важливість соціального запиту на професійного спеціаліста – вчителя музики. Друга – формування пізнавального інтересу школярів до музичних занять. Розмаїття музичної інформації вимагає фахової допомоги, а смаки нинішніх дітей відображають рівень культури завтра. Тому вказані обставини підкреслюють важливу потребу в більш глибокому дослідженні проблеми підготовки спеціалістів в системі музично-професійної освіти. Суспільне призначення музиканта, з точки зору видатних виконавців і композиторів, пов'язане не з розвагою широкої публіки, хоча великі художники не відхиляють цієї можливості, а «з покращенням суспільної моралі та удосконаленням духовного складу людей» [4, 331].

Аналіз досліджень. Професійне становлення особистості майбутнього вчителя починається у вищому навчальному закладі, де збагачуються його погляди, стабілізуються потреби, інтереси, формується естетичний смак. Серед соціальних цінностей найбільшими виховними можливостями володіє мистецтво.

Музика як найбільш емоційний вид мистецтва актуалізує сферу культури почуттів та емоційний досвід молоді, а проблема формування пізнавального інтересу школярів до музичних занять набуває особливої актуальності.

Сьогодні в сучасній масовій школі предметам мистецтва відводиться останнє місце – після розумового, морального та фізичного виховання. В. П. Острогорський, критично оцінюючи цю ситуацію, казав, що «естетичне виховання має повне право стояти з усіма цими трьома

вихованнями нарівні» [3, 19-20]. Відоме судження Л. С. Виготського про те, що «все прикладне значення мистецтва в кінцевому результаті зводиться до його виховної дії і всі автори, які бачать спорідненість між педагогікою та мистецтвом, отримують несподівані підтвердження своїм думкам з боку психологічного аналізу» [1, 320].

Теоретичні положення з проблеми підготовки спеціалістів в системі музичної освіти розробляються багатьма педагогами, психологами, філософами (Ш. А. Амонашвілі, О. О. Апраксина, І. П. Андриаді, Л. Г. Арчажнікова, Ю. Б. Алієв, Е. Б. Абдуллін, Л. Баренбойм, Л. О. Безбородова, Н. Т. Морозова, Г. Падалка, В. І. Петрушин, О. В. Проскурняк, Р. А. Тельчарова та ін.).

Методика музичного виховання школярів має значні доробки, але в конкретних історичних умовах. Сьогодні для того, щоб сформувати пізнавальний інтерес школярів до музичних занять, необхідно переорієнтувати вже відомі методичні принципи та підходи на такі форми, методи музичної роботи, які є актуальними для сучасних умов розвитку суспільства, держави та загальноосвітньої школи. Більше того, система підготовки вчителя повинна функціонувати не тільки в контексті вчогодення, але й прогнозувати проблеми музичної культури майбутнього.

Мета даної статті полягає у визначенні основних методів, оволодіння якими допоможе майбутнім учителям музики у їх подальшій професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ще в античні часи, в силу своєї моральної спрямованості, музика вважалась важливим засобом та метою суспільного виховання, а музична обдарованість людини – як суспільно цінна та визначальна якість особистості. Видатні митці неодноразово відзначали магічну силу впливу музичного мистецтва на людину, його здатність пробуджувати в людині прагнення до кращого і, в силу цього, необхідність музичного мистецтва як засобу виховання. Саме у античних

авторів ми знаходимо докази стосовно впливу музики на психічний стан людини.

У Стародавньому Китаї музика складала важливий елемент виховання та входила до складу наук, обов'язкових для вивчення. В Індії лікарі широко використовували музику в якості лікувального засобу. Уловлюючи найтонші зміни в ритмі пульсу людини, східні лікарі й сьогодні можуть поставити діагноз більш як двом десяткам захворювань [4]. Угорський композитор З. Кодай (1882-1964) довів, що заняття музикою стимулюють успіхи учнів з інших предметів.

Можна з впевненістю говорити про те, що заняття музикою в загальноосвітній школі мають неабияке значення у формуванні підростаючого покоління. Пізнавши на практиці основи високого музичного мистецтва, учні завжди зможуть краще розібратися в прикладах класичної та сучасної музики.

Багаточисленні напрями досліджень музичних явищ допомагають сучасному вчителю музики здійснювати свою діяльність з більшим ступенем усвідомлення та розуміння, якісніше готувати школярів до самостійного знайомства з високою музикою, до музичної самоосвіти, збагачувати досвідом емоційно-ціннісного відношення до мистецтва, формувати пізнавальний інтерес до музичних занять.

У психології та педагогіці «інтерес» визначається як форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності, має вибірковий характер і виявляється в стійкому зосередженні уваги на певних об'єктах. Інтереси людей мають різний зміст, обсяг, глибину, стійкість. А інтерес у навчанні – активне пізнавальне ставлення учнів до навчання і праці, його виховання й методичне використання, - один з найістотніших стимулів набуття знань, розширення кругозору. При його наявності знання

засвоюються більш ґрунтовно. Включення учнів в активну творчу діяльність шляхом підбору посильних, цікавих, досить різноманітних, нових за змістом чи формою завдань, спонукають до самостійних, активних роздумів. Важливо, щоб пізнання було пов'язане з позитивними емоційними переживаннями, з радістю [2, 147].

Вітчизняні науковці (В. В. Медушевський, О. Г. Костюк, А. Н. Сохор, Г. С. Тарасов, Ю. У. Фохт-Бабушкін) розглядають питання інтересу як мети діяльності (музичного виконавства, навчання музиці, музикування). Зарубіжні ж вчені здебільшого визначають емоційну сторону цього явища (С. Е. Izard, S. S. Tomkins, E. Maslow).

Мистецтво вчителя музики є суттєвим чинником у формуванні пізнавального інтересу школярів, так як відношення до навчальних предметів в першу чергу залежить від вчителя, від його особистості та від ступеня його майстерності. Розвинути, а особливо підтримати інтерес до музики на протязі всього періоду навчання є справою не легкою (враховуючи музичну культуру та смаки сім'ї, в якій виховується дитина, її емоційно-ціннісний досвід відношення до мистецтва, що залежить від місця проживання в тому чи іншому регіоні, від віку, рівня освіти, статі та інших соціально-демографічних факторів).

Формуючи пізнавальний інтерес до свого предмету, вчитель повинен оцінити рівень розвитку пізнавальних можливостей учнів і, у відповідності з цим рівнем, будувати свою методику навчання й виховання. Одних учнів цікавить тільки слухання музики, інших – вивчення музичної грамоти, інші. Але є й такі, які байдужі до уроків музики.

Нами було проведено опитування вчителів музики загальноосвітніх шкіл м. Кривого Рогу та майбутніх учителів (студентів музичного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету), під час якого ми намагалися визначити, з одного боку, теоретичну підготовленість учителів з питання формування пізнавальних

інтересів школярів, а з іншого – володіння майбутніми вчителями вміннями, які можуть бути використані у формуванні пізнавального інтересу школярів до уроків музики.

Отримані результати дозволили виділити в структурі музично-педагогічної діяльності такі види вмінь, як: імпровізаційні, комунікативні, організаційні, конструктивні, емоційні та артистичні.

1. Конструктивні вміння полягають в знаннях та вміннях відбирати та будувати музичну композицію навчально-виховного процесу (уроку або музичного заняття) у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями школярів, з плануванням та будовою психологічного фону, який сприяє формуванню та розвитку музично-естетичного смаку.

2. Організаційні вміння передбачають сформовані здібності до планування та розподілу обов'язків серед учасників музичного виконання, вміння залучати школярів до плідної музичної діяльності та сприяти розвитку в них музичної творчості.

3. Комунікативні вміння пов'язані з проявом здібності встановлювати контакт та ділове спілкування з усіма учасниками музичного виконання через музичне мистецтво.

4. Під імпровізаційними вміннями ми розуміємо вміння читати з аркуша, транспонувати, підбирати на слух, власне імпровізувати та створювати різні варіанти виконання. Сюди ж можна віднести особливості виконання музичних творів різних напрямків та стилів, дитячої музики композиторів різних історичних епох та національних шкіл; виконавські труднощі та методи їх подолання; закономірності слухацького сприйняття в різні вікові періоди.

5. Емоційні вміння включають здатність до емоційної заразливості, яскравості та спрямованості емоцій, володіння інтонаційною палітрою мови та позакласних форм роботи. Вони дозволяють провести урок як цілісний, естетично насичений художньо-педагогічний твір, «художнім

образом» якого є бесіда про життєві події, проблеми, які хвилюють дітей, дорослих, людство взагалі, які втілені в музиці.

6. Акторські вміння. Ми відзначаємо спорідненість праці вчителя музики та праці актора. Діяльність як одного так і іншого полягає у взаємодії з людьми, вони мають спільну задачу – розбудити почуття та думки людей (у нашому випадку школярів). Їх діяльність – мистецтво.

Усі ці вміння складають професіограму вчителя музики. Від того, як уміло він зможе їх застосувати, залежить і формування пізнавального інтересу школярів.

Висновки. У процесі формування пізнавальних інтересів школярів особлива роль належить учителю, його знанням та вмінням, його особистості та майстерності. А активізація пізнавальних інтересів школярів створює позитивний вплив на результативність навчання (після засвоєння матеріалу учень відчуває успіх, задоволення від результату, у нього формується новий мотиваційний імпульс для подальшого навчання у зв'язку з усвідомленням можливості практичного застосування нових знань, умінь та навичок).

Таким чином, володіння майбутніми вчителями основними видами музично-педагогічних умінь сприяє формуванню у школярів пізнавального інтересу до музичних занять.

Література

1. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии // Собр. соч.: В 6-ти т. – М.: Педагогика, 1982. – Т.2.– 504 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Острогорский В. П. Искусство как воспитательно-общественная сила // Вестник воспитания. – 1990. – № 7. – С. 19-20.
4. Петрушин В. И. Музыкальная психология: Учебн. пособие для студентов и преподавателей. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Смирнова О. О.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

Анотація. У статті розглянуто проблему формування професійної компетентності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва та обґрунтовано доцільність використання художньо-педагогічних технологій навчання для ефективності підготовки вчителів нового покоління.

Ключові слова: компетентність, творчість, професійна компетентність, компетенція.

Анотація. Смирнова О. О. Компетентностно ориентированный подход к развитию художественно-педагогических способностей будущих учителей изобразительного искусства. В статье рассматривается проблема формирования профессиональной компетентности будущего учителя изобразительного искусства и обосновывается целесообразность использования художественно-педагогических технологий обучения для эффективной подготовки учителей нового поколения.

Ключевые слова: компетентность, творчество, профессиональная компетентность, компетенция.

Annotation. Smyrnova O. The approach focused on the competence to development of art - pedagogical abilities of the future teachers of the fine arts. The problem of formation of the future teacher's professional competence is determined and the expedience of artistic-pedagogical technologies of teaching for effective preparation of teachers of a new generation is grounded in the article.

Key words: competence, creation, professional competence, competence.

Постановка проблеми. Зміни в змісті й структурі освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблем підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне й професійне зростання. В сучасних умовах вищій педагогічний навчальний заклад покликаний забезпечити ефективну підготовку майбутнього вчителя, готового до особистісного, творчого розвитку учня та професійного вдосконалення. Актуальність цього завдання підвищується у зв'язку з впровадженням положень Болонської конвенції в національну освіту. Все більшого значення набуває високий рівень оволодіння фаховою майстерністю, що потребує вирішення питань наукового обґрунтування й практичного втілення системи професійної компетентності в педагогічну діяльність.

Необхідність послідовної перебудови системи вищої педагогічної освіти обумовлена не стільки обраними пріоритетними напрямками, скільки самоорганізаційними соціально-економічними, політичними, культурними

процесами. Професійно компетентна людина здатна не тільки взаємодіяти в професійному та особистісному планах, спираючись на власний досвід, але й постійно вдосконалювати та розширювати його межі.

Зазначимо, що майбутній учитель образотворчого мистецтва повинен також володіти фаховою методикою та практичними навичками організаційно-методичного забезпечення педагогічного процесу.

Аналіз публікацій і досліджень. Онтологічні основи й можливі механізми вирішення проблеми досліджують філософи, педагоги, психологи. Наукові дослідження О. В. Бондаревської, В. І. Бондаря, В. М. Гриньової, А. Й. Капської, В. С. Кузіна, І. М. Козловської, Б. М. Неменського, О. М. Пехоти, О. П. Рудницької, М. М. Ростовцева, О. П. Щолокової спираються на визначення єдності раціонального й чуттєвого в художньо-педагогічному становленні професіонала. Деякі вчені (Є. В. Андрушівська, М. К. Кабардов, А. І. Панарик, С. О. Сисосва) розглядають професійну компетентність педагога як характеристику його особистості, його здатність та готовність практично досліджувати у своїй роботі різні види необхідних умінь як особливість якості вчителя.

Аналіз основних наукових концепцій та поглядів на художньо-педагогічну компетентність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва свідчить про значущість даної проблеми і дає змогу прослідкувати еволюцію розвитку теорії компетентності та сучасне розуміння даного поняття. Всі існуючі підходи до вивчення природи професійної компетентності можна поділити на дві групи: філософські, практичні. Філософські аналізують місце компетентності в структурі особистості, її роль у розвитку останньої, отриманні досвіду життєдіяльності, співвідношення з морально-естетичним сприйняттям дійсності й ступенем залучення до світової культури. Практичні підходи використовуються для визначення компетентності, що піддається оцінці й вимірюванню.

Метою статті є методологічний аналіз художньо-педагогічних здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва як компетентісно орієнтований підхід. Процес підготовки сучасного педагога-художника потребує максимального зближення психолого-педагогічних методів навчання та художніх навичок і вмінь. Необхідно, щоб студент усвідомлював важливість теоретичної підготовки для майбутньої практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Реформування освіти передбачає відновлення змісту навчання з орієнтацією на «ключові компетентності», оволодіння якими дозволить майбутнім учителям вирішити різні проблеми в професійному, соціальному, повсякденному житті.

Поняття «компетентність» у психолого-педагогічній літературі остаточно не визначено й у більшості випадків вживається інтуїтивно. На сьогоднішній день не існує однозначного розуміння поняття, структури й видів компетентності (В. О. Кальней, В. Ландшєр, Дж. Равен, А. П. Тряпціна, С. С. Шишов, М. А. Чопанов тощо). Компетентність походить від латинського слова *competens (competentic)*, що в перекладі означає «належний», «здібний». Компетентність – це певна сума знань, яка дозволяє судити про що-небудь, висловлювати переконливу, авторитетну думку. Компетентний – знаючий, обізнаний у певній галузі, що має право за своїми знаннями або повноваженнями робити або вирішувати що-небудь. Часто автори змішують поняття компетенція та компетентність. Компетенція – це коло повноважень якої-небудь установи або особи; коло питань, у яких дана особа має знання, досвід [2, 12-13].

Оволодіння ключовими компетенціями є важливим завданням сучасної педагогічної теорії й практики. Аналіз наявних і проєктованих ключових компетенцій дозволяє визначити індивідуальні освітні стратегії, вибрати адекватні технології навчання, визначити механізми внутрішнього й зовнішнього оцінювання студента. Освітнім результатом при такому

підході виступає комплекс чи сукупність ключових компетенцій, що відбивають індивідуально-професійний розвиток майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

При характеристиці ключових компетенцій С. Е. Шипов і І. Н. Агапов відзначають п'ять основних потенціалів, якими повинна володіти особистість учителя. Це пізнавальний, моральний, творчий, комунікативний і естетичний потенціали, що сприяють спрямованості процесу розвитку особистості [3, 8].

Пізнавальний потенціал визначається, насамперед, об'єктом і якістю інформації, якою володіє особистість. Він також містить у собі психологічні якості, що забезпечують продуктивність пізнавальної діяльності людини. *Моральний потенціал* характеризується морально-етичними нормами, цінностями, устремліннями, що виробляються за допомогою емоційно-вольових і інтелектуальних механізмів і реалізуються у світовідчутті, світогляді, взаємодії з іншими. *Творчий потенціал* визначається комплексом умінь і навичок, здібностями до дії і мірою їхньої реалізації у визначеній сфері діяльності чи спілкування. *Комунікативний потенціал* оцінюється ступенем товариськості, характером і міцністю встановлюваних контактів, а також динамікою соціальних ролей, що виконуються. *Естетичний потенціал* характеризується рівнем та інтенсивністю художніх потреб особистості і тим, як вона їх задовольняє.

Актуальність ключових компетенцій обумовлена також тими функціями, що виконують ключові професійні компетенції в життєдіяльності кожної людини. Насамперед, це - формування здатності навчатися й самонавчатися.

Автори стратегії модернізації змісту загальної освіти наводять характерні ознаки ключових компетенцій, зазначають, що ключові компетенції багатofункціональні. Компетенції відносяться до ключових,

якщо їх оволодіння дозволяє вирішувати різні проблеми в повсякденному, професійному чи соціальному житті. Також ключові компетенції вимагають значного інтелектуального розвитку: абстрактного мислення, саморефлексії, визначення своєї власної позиції, самооцінки, критичного мислення тощо.

Ірина Зимня у своїй роботі «Ключові компетенції - нова парадигма результату освіти» розкриває суть кожного з видів компетенцій:

1. *Компетенції, що відносяться до людини як особистості, суб'єкта діяльності та спілкування:* компетенції збереження здоров'я: знання й дотримання здорового способу життя, свобода й відповідальність вибору способу життя; компетенції ціннісно-змістової орієнтації у світі: цінність буття, життя; цінності культури, науки, виробництва; компетенції інтеграції: структурування знань, ситуативно-адекватної актуалізації знань, розширення об'єму отриманих знань; компетенції громадянина: знання й дотримання прав і обов'язків громадянина, свобода й відповідальність, впевненість у собі, власна гідність, громадянський обов'язок; компетенції самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистої і предметної рефлексії; професійний розвиток, оволодіння культурою рідної мови та оволодіння іноземними мовами.

2. *Компетенції, що відносяться до взаємодії людини й соціальної сфери:* компетенції соціальної взаємодії з суспільством, колективом, сім'єю, друзями, партнерами, здатність до погашення конфліктів, співробітництва, толерантність, повага й прийняття іншого, соціальна мобільність; компетенції в спілкуванні: усному, писемному.

3. *Компетенції, що відносяться до педагогічної діяльності:* компетенції пізнавальної діяльності людини: постановка й розв'язання пізнавальних задач, нестандартне розв'язання, проблемні ситуації – їх створення й розв'язання, продуктивне й репродуктивне пізнання, дослідження, інтелектуальна діяльність; компетенції діяльності: гра,

навчання, праця, засоби й способи діяльності: планування, проектування, моделювання, прогнозування, дослідницька діяльність, орієнтація в різних видах діяльності; компетенції інформаційних технологій: прийом, переробка, видача, перетворення інформації (читання, конспектування), масмедійні та мультимедійні технології, комп'ютерна грамотність, володіння інтернет-технологіями [1, 41].

О. М. Дахін визначає особливий вид компетенції – освітню. На думку автора, це рівень розвитку особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, пов'язаний з якісним засвоєнням змісту освіти. Якісне засвоєння визначається вимогами і нормами до підготовки випускника ВНЗ.

З метою визначення місця загальних компетенцій особистості вчителя образотворчого мистецтва можна представити послідовне досягнення майбутнім учителем більш високого освітнього рівня як рух наступними сходинками: досягнення елементарної й функціональної грамотності, коли на доступному, мінімально необхідному рівні формуються первісні знання, світоглядні й поведінкові якості особистості, необхідні для наступного більш широкого й глибокого утворення; досягнення загальної освіти, що дає змогу особистості здобувати необхідні й достатні знання про навколишній світ й опановувати найбільш загальні способи діяльності, спрямовані на пізнання й перетворення тих чи інших об'єктів дійсності; розвиток загальних компетенцій, пов'язаних із формуванням на базі загальної освіти таких значимих для особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва й суспільства якостей, що дозволяють найбільш повно реалізувати себе як педагога; оволодіння культурою та образотворчим мистецтвом, коли особистість усвідомлює не тільки ті матеріальні й духовні цінності, що залишені їй в спадщину попередніми поколіннями, але й здатна адекватно оцінювати свою особисту участь у розвитку суспільства, вносити свій внесок у

безперервний навчально-виховний процес як соціуму, так і цивілізації в цілому; формування індивідуального менталітету особистості — тих стійких глибинних основ світосприймання, світогляду й поведінки людини, що додають особистості властивість унікальної неповторності в сполученні з відкритістю для безперервного збагачення власних ментальних цінностей і здатністю до всебічної самореалізації в духовному просторі людства.

Згідно з положенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання та освіти, поняття компетентності визначається як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. Воно містить набір знань, умінь, навичок і відношень, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, які є необхідними для досягнення певних стандартів у галузі професії або видах діяльності. Компетентнісний підхід суттєво впливає також на підготовку вчителів образотворчого мистецтва. Тому розвиток художньо-педагогічної компетентності студентів повинен мати науковий, системний, комплексний характер і ґрунтуватися на результатах моніторингових досліджень.

Домінантою в сучасній освіті стає підготовка вчителів образотворчого мистецтва, фахова діяльність яких збагачується реалізацією міждисциплінарних мистецьких зв'язків у контексті глобального соціокультурного простору. Важливим стає їх вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на художній розвиток особистості.

Висновки. Таким чином, формування художньо-педагогічної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва – важлива складова сучасного освітньо-виховного процесу, зорієнтованого на підготовку висококваліфікованого фахівця, мобільного, активного,

творчого, спроможного забезпечити організацію навчально-виховного процесу, художній розвиток дитини та неперервний саморозвиток.

Література

1. Звнняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
2. Компетентна освіта: від теорії до практики – К.: Плянди, 2005. – 120 с.
3. Шишов С. Е., Агапов И. Н. Компетентностный подход к образованию как необходимость // Мир образования – образование в мире. – 2001. – № 4. – С. 8-19.

ХУДОЖНЯ ВИШИВКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Стефанюк Т. П.

Криворізький державний педагогічний університет.

Анотація. У статті розглянуто засоби формування естетичної культури майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: естетична культура, художня вишивка.

Аннотация. Стефанюк Т. П. Художественная вышивка как способ формирования эстетической культуры будущих учителей изобразительного искусства. В статье рассматриваются способы формирования эстетической культуры будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: эстетическая культура, художественная вышивка.

Annotation. Stephanjuk T. Art embroidery as a way of formation of aesthetic culture of the future teachers of the fine arts. In article ways of formation of aesthetic culture of the future teachers of the fine arts are considered.

Key words: aesthetic culture, an art embroidery.

Постановка проблеми. На професійно-педагогічному рівні проблема формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва естетичного ставлення до художньої вишивки заслуговує особливої уваги. Адже йдеться про розвиток професійних якостей вчителя, його знань, вмінь і навичок щодо використання на практиці в системі освітньо-виховної роботи в школі художньої вишивки як засобу естетичного виховання учнів.

Тому виникає необхідність ретельного вивчення художньої вишивки в таких аспектах, як формування у майбутніх вчителів естетичної культури, смаку та вміння бачити у народній творчості свої корені.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі вказана проблема знайшла певне висвітлення у працях Т. Ніколасові, С. Антоновича, О. Гасюк та ін. Проте, увага вчених була зосереджена переважно на питаннях культурологічного аспекту використання відповідних функцій художньої вишивки. Питання формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва естетичного ставлення до художньої вишивки ще не отримали належного теоретичного і методичного обґрунтування.

Формулювання цілей статті. На сьогоднішній день проблема формування естетичної культури майбутніх вчителів на основі вивчення художньої вишивки постає дуже актуальною. Наша стаття присвячена більш детальному дослідженню даної проблеми.

Результати дослідження. Декоративне мистецтво взагалі і, зокрема, художня вишивка, є особливим різновидом естетичної діяльності, і їй притаманні усі якості мистецького процесу. Заснована на глибоких народних традиціях художня вишивка вчить бачити і розуміти оточуючий світ, формує художній смак, творчий потенціал особистості та виступає основою для формування духовного світу людини. Поза тим вишивка є національною за своєю природою, вона народжується зі звичаїв, навичок, вірувань народу та безпосередньо наближається до його виробничої діяльності та його побуту.

Вишивка дозволяє специфічними засобами, в опосередкованій умовній формі, зумовленій традиціями народної творчості, відтворити навколишній світ. Вже самою барвною палітрою можна передати різні почуття: радість і сум, сподівання і надії. Повторення елементів і творче застосування їх у певній композиції, вдалий підбір забарвлення малюнка створюють своєрідний ритм в орнаменті, допомагають художнику досягти кінцевої мети – передати загальне враження, відтворити настрій. Митець прагне внести у кожну свою роботу щось нове, оригінальне, властиве саме його творчості.

Типовою рисою орнаменту вишивки є стилізоване трактування [1, 55].

Через тисячоліття тягнуться зв'язки орнаментальних схем, які постійно видозмінювались, залежно від конкретних соціально-історичних умов. Дослідники неодноразово підкреслювали, що саме орнамент української вишивки найповніше проніс крізь віки тотожність з орнаментами попередніх епох. За висновками Ю. М. Лотмана архаїчні символи – конденсатори тисячолітнього досвіду людства: замкнуті фігури - коло, трикутник, квадрат символізують вищі надлюдські сили; хрест, перехрестя вже в санскриті означає вибір, долю, людські засади: розум і совість.

Орнаментальні мотиви ткання і вишивки, які склалися протягом століть, були віддзеркаленням оточуючого світу. Про це свідчать назви геометричного і рослинного орнаменту: сонечка, оленячі ріжки, жаб'ячі очі, жучки, зозуля тощо [3, 154]. Крім геометричного, значну роль у декоруванні виробів виконував рослинний орнамент. Значно рідше, ніж геометричний й рослинний, траплялися в орнаменталії зооморфні мотиви. Що до колориту, то він завжди відігравав важливу роль як засіб емоційного впливу [3, 159].

Саме такі властивості народного мистецтва, як орнаментальна (геометрична і рослинна) умовність, композиційна симетрія і ритмічна повторюваність форм, лінійно-силуетний характер зображення належать до найбільш загальних і усталених критеріїв традиції. Їх закріпленість в художній свідомості народу зумовлена його багатомісячним практичним і духовним досвідом [5, 29].

Характерною особливістю народної вишивки є величезна різноманітність технік і поєднання їх (до 10-15 технік одночасно). Такі техніки як: початкові шви, набирування, хрестиккування, стебловий шов, хрестик косий, курячий брід, петельковий шов, низинка проста, рушниковий шов використовують для оздоблення рушників, сорочок, а полтавську та художню гладь – для декоративних панно.

Рушник у свідомості українського народу наділявся широким спектром знакових властивостей і саме тому він являє собою значне непересічне явище духовної культури, будучи етнічним, культурним символом України [2, 118].

Золотне шитво було відоме ще з часів Київської Русі, воно застосовувалось у виготовленні фелонів, плащаниць, в одязі представників козацької старшини та в жіночому вбранні, в кінському спорядженні. Золотне шитво було дуже поширене серед знаті й високо шанувалось сучасниками. Гапти часто описують і згадують у літописах на рівні зі значними політичними подіями [2, 16]. Пам'ятки українського гаптування – синтез праці іконописців, що створювали мистецький образ, робили попередню «проріс», та майстерність чорниць які безпосередньо втілювали малюнок на тканині.

Дивовижне багатство художньо-емоційних рішень української народної вишивки зумовлено тим, що вона широко виступає в різноманітних варіантах – як прикраса тканин одягового, побутового, інтер'єрного призначення.

Вивчення орнаментальних мотивів та технічних прийомів художньої вишивки надає можливість ознайомитись з традиціями та світосприйняттям нашого народу, сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця.

Головне завдання естетичного виховання полягає у тому, щоб засобами мистецтва прищепити людині високі норми і принципи моралі, прагнення до творчої діяльності, яка є засобом реалізації духовних потреб особистості.

Для більш успішного формування високого рівня естетичної культури майбутніх вчителів можна запропонувати сучасні методи та підходи до естетичного виховання, які пропонує Петрушин В.І. [4, 104-105].

Порівняння традиційних і сучасних підходів в естетичному вихованні.

<i>Основні характеристики учбового процесу</i>	<i>Традиційні методи</i>	<i>Сучасні методи</i>
Головний об'єкт вивчення	Предметне середовище	Духовний світ людини
Цілі навчання	Оволодіння учнями умінь, знань і навиків у галузі мистецтва	Розвиток відчуттів і через них особистості учня
Характер відносин зі світом, що вивчається	Суб'єкт-об'єктні	Суб'єкт-суб'єктні
Пріоритет відношення до предмету	Теоретичний	Духовно-практичний
Головний засіб пізнання	Мислення	Інтуїція
Особливості задіяного мислення	Понятійне, пов'язане з вивченням теорії і історії мистецтва	Художнє, пов'язане з вивченням емоцій і почуттів
Результат навчання	Володіння технікою та майстерністю	Розуміння художнього образу як віддзеркалення змісту внутрішнього світу людини
Форма подачі учбового матеріалу	Монолог учителя	Діалог учителя і учня
Форма взаємодії учителя і учнів	Переважають фронтальні методи роботи	Переважають групові і індивідуальні методи роботи
Характер заохочення в процесі навчання	Заохочується традиційний підхід у використанні техніки і матеріалу	У використанні техніки матеріалу і в зображенні заохочується новаторський підхід
Переважний вид творчості	Репродуктивний	Продуктивний
Відношення до самостійної творчості учнів	Не заохочується особовий підхід і самовираження	Заохочуються самовираження і особовий підхід.

Таким чином, ми можемо зробити висновки, що традиційні методи естетичного виховання спрямовані лише на вивчення предметного світу та

на розвиток технічних навичок та вмінь, а сучасні методи – на всебічний розвиток особистості.

Висновки. Основна мета декоративного мистецтва, зокрема художньої вишивки – естетичне освоєння матеріального світу. На соціокультурному рівні проблема вивчення художньої вишивки вимагає свого вирішення у зв'язку з тим, що народне декоративно-прикладне мистецтво в Україні продовжує активно розвиватись, збагачуватись. Тому винятково важливого значення набуває використання естетико-виховних можливостей художньої вишивки. Її естетична виразність, глибокий духовний зміст та поліфункціональність покликані сприяти передачі естетичного досвіду попередніх поколінь, формувати у майбутніх учителів здатність сприймати, оцінювати та примножувати культурні традиції народу. Звернення до життєдайних джерел народного мистецтва, до збереження та оновлення всіх його видів – це усвідомлення свого родоводу.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Художня вишивка широко використовується в житті людей, сприяє естетизації побуту, одягу, привносить духовний зміст у різні сфери творчості сучасника. При цьому на художню вишивку покладаються освітньо-виховні функції як виразника високого художньо-естетичного смаку, естетичного ставлення до дійсності і мистецтва, як засобу впливу на естетичну свідомість молодого покоління. Тому проблема дослідження художньої вишивки залишається актуальною і потребує подальшого вивчення.

Література

1. Гасюк О. О., Степан М. Г. Художнє вишивання. Альбом. - К: Вища школа, 1981.
2. Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. – К.: Либідь, 2002.
3. Ніколаєва Т. Історія українського костюма. – К.: Либідь, 1996.
4. Петрушин В. Психологія і педагогіка художественного творчства: Уч. посібник для вузов. – М.: Академічний проєкт, Гаудеамус, 2006.
5. Найдєн О. С. Орнамент українського народного розпису. - К.: Наук. думка, 1989.